

TOM CHRISTENSEN OG MICHAEL ANDERSEN (red.): *Civitas Roscald – Fra byens begyndelse*. Roskilde Museums Forlag 2000. 279 s. ill. kr. 230.

Inden for de sidste ti år er der sket meget på den arkæologiske front i Roskilde, idet nye fund og gravninger åbner for en bedre forståelse af livet i byen og dens udseende i vikingetiden og middelalderen. I denne bog publiceres nu nogle af disse arkæologiske landvindinger. Værket består af otte artikler, hvoraf de seks for størstedelen omhandler arkæologiske udgravninger og de efterfølgende tolkninger. De to sidste er for det første et mindre vellykket forsøg af Tom Christensen på at komme med en tolkning af den tidlige danske bydannelse. Artiklens største svaghed er, at sammenhængen mellem de enkelte dele kan være svær at finde. Endelig er der en artikel af Michael Andersen om Roskildes gamle stadsret fra 1268, hvor han ser på forholdet mellem, hvad den kan og ikke kan fortælle om Roskilde. Artiklen indeholder også en oversættelse til nudansk af senere tiders tilføjelser til stadsretten.

To af de arkæologiske bidrag behandler den naturvidenskabelige bearbejdning af fundmateriale. Arkæobotanikeren David Earle Robinson undersøger lokumskulerne for at se, hvad de kan fortælle om den vegetabiliske kost i byen. Claus Malmros stod for de geologiske undersøgelser af Roskilde Museums omfattende udgravninger omkring Sankt Ibs Vej i 1996-97, og i sin noget tekniske artikel beskriver han de geologiske profiler og fremsætter en tolkning af områdets vandveje og vådområder i vikingetid og middelalder. Det er ikke kun de geologiske opdagelser ved Sankt Ibs Vej-gravningen, eller Vindeboder som området også kaldes, der publiceres i bogen. Jens Ulriksen har skrevet om selve gravningen og dens resultater. Vindeboder er som oftest blevet tolket som en handelsplads, måske grundlagt af Harald Blåtand samtidig med at han ifølge overleveringen grundlagde byen. En sådan handelsplads kunne dog ikke direkte påvises i de omfattende fund. Konklusionen er, at »Vindeboder har været en sæsonbaseret anløbsplads uden en større fastboende befolkning«. Jens Ulriksen sætter spørgsmåltegn ved, om handel og søfart var af større betydning for byens opkomst; ligeledes tvivler han på, at Harald Blåtand anlagde byen, idet der næsten ingen fund er fra før år 1000.

Vindeboder er imidlertid ikke den eneste lokalitet uden for befæstningen, der er gravet ved. I 1992 havde museet en udgravning tæt ved Skt. Jørgensbjerg Kirke. Arkæologerne havde håbet på at finde spor af den Skt. Jørgensgård, som havde ligget i nærheden af kirken, men på det punkt blev de skuffede. I stedet dukkede en kampestenskælder op, som løseligt dateres til omkring år 1100. Med fundet af kælderens træder Skt. Jørgensbjerg Kirke ind i den gruppe af kirker, hvor der har været en tæt sammenhæng mellem kirke og stormandsgård. Som altid vil man gerne sætte navn på bygherren, men i dette tilfælde går tolkningerne lige vidt nok. Det foreslås, at gården kunne være roskildebispen Peders (1124-34) værk, men argumentet bygger på højst tvivlsomme indicier.

Som bekendt stødte man på ni skibsvrag, da Vikingeskibsmuseet i 1996-97 blev udvidet ved anlæggelsen af en museumsø. Disse fund bliver behandlet i en artikel, hvor opdagelsen, optagelsen, registreringen og det videre arbejde med de ni skibe beskrives. Artiklen, forfattet af Jan Bill m.fl., er god og velskrevet, og den giver et godt indblik i tolkningsmæssige problemer. Det er en spændende og levende artikel, som man glædes ved at læse. Det samme kan desværre ikke siges om Hanne Dahlerup Kochs artikel om Roskildes offentlige rum, først og fremmest gadeforløbet, i middelalderen. Artiklens konklusioner er bestemt interessante, men formen er desværre så knudret og indviklet, at

en læser, der ikke er særdeles godt kendt i Roskilde, meget nemt mister overblikket.

Generelt præges bogen i nogen grad af mangel på redaktionelle retningslinier for bidragene. Der savnes ligeledes en fælles konklusion på gravningerne og deres betydning for forståelsen af Roskildes grundlæggelse og udvikling. Kritikken til trods er bogen anbefalelsesværdig for den læser, der interesserer sig for byarkæologi og -historie.

Helle Sørensen

SUNE DALGÅRD: Poul Laxmands Sag. Dyk i dansk historie omkring år 1500. København, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Historisk-Filosofiske Meddelelser 79, C.A. Reitzels Forlag 2000. 233 s. 248 kr.

Drabet på rigshofmester Poul Laxmand den 22. juni 1502, forræderiprocessen mod den myrdede (mens drabsmændene gik fri) og konfiskationen af hans enorme jordegods hører til dansk historieforskningens klassiske kriminalgåde. Dalgårds bidrag er set med friske øjne, han graver dybere end nogen af forgængerne og når på mange punkter til mere sikre konklusioner. Selvfølgelig kan man ind imellem være uenig med ham. Kong Hans' brev til Oluf Stigsen af 22. februar 1500, som underrettede den skånske herremand om nederlaget i Ditmarsken, kan forklares ganske naturligt. For kongen måtte det være magtpåliggende hurtigst muligt at få udbredt et optimistisk: alt vel, inden rygterne om katastrofen bredte sig. Den samme knappe meddelelse er uden tvivl blevet sendt til lensmænd over hele riget, blot at kun brevet til Oluf Stigsen er bevaret gennem svigersønnen Anders Billes arkiv. Overleveringen forklarer på samme måde, at netop Oluf Stigsens renselsesed er bevaret, uden at han behøver at have været specielt i søgelyset. Der kan altså ikke lægges det fortrolige indhold i ordene, som man har ment.

Dalgårds skarpsindige argumentation for, at Kirstine Bryskes brev til Henrik Krummedige er flere år tidligere og angår en helt anden sag, efterlader også en tvivl hos anmelderen. At morderens hustru i en celeber drabssag appellerer til kongen er vel ikke så mærkeligt, ej heller, at hun lidt eufemistisk omtaler sagen som en 'skade' = en ubehagelig sag på halsen. Vist var Henrik Krummedige en travl herre, der havde nok at se til på Båhus, men det kan en desperat hustru sagtens have blæst på – og igen må man tænke på overleveringen. Gennem sin svigersøn Eske Billes arkiv er også hr. Henriks breve overrepræsenterede. Kirstine Bryske kan sagtens have skrevet til mange andre. Hun omtaler i brevet forholdet til Poul Laxmands venner som et problem. Må han så ikke være død? Jeg er heller ikke overbevist om, at der eksisterede en Poul Laxmand-sag før drabet – udover striden mellem ærkebiskop og rigshofmester, som var stillet i bero. Poul Laxmands påstået nervøse brev til kong Hans, hans sidste livstegn, forklares tilstrækkeligt af bevidstheden om det militære tilbageslag i Sverige, der havde ramt kongen.

Imponerende er den ildhu, hvormed Dalgård trænger helt ind i de kongelige juristers lønkammer, hvor den djævelske kabale blev lagt. Han yder en flot præstation som Poul Laxmands kritiske advokat, mens Stig Iuul, Henry Bruun og Aksel E. Christensen nok lå under for den tids respekt for autoriteterne. Dalgård forklarer overbevisende dommen som et regulært magtmisbrug uden skygge af bevis og påviser modsat Bruun, at godset blev afsat som favører. Undervejs får gamle Paludan-Müller et anerkendende skulderklap for sin romerretsteori,